

Eduskunta
Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Asiantuntijapyyntö HE 112/2025 vp

Lausunto hallituksen esityksestä yleistukea koskevaksi lainsäädännöksi

Kiitän kutsusta tulla kuulluksi Työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan hallituksen esityksestä HE 112/2025 vp.

Esityksessä ehdotetaan työttömyysturvan peruspäivärahan ja työmarkkinatuen yhdistämistä. Näiden kahden etuuden yhdistämistä on esitetty pitkään ja perusteluista syistä. Jo SATA-komitea (STM Selvityksiä 2009:62) ehdotti peruspäivärahan ja työmarkkinatuen yhdistämistä yhdeksi perusturvaetuudeksi. Työttömyysturvan peruspäiväraha luotiin 1980-luvulla täydentämään hajanaista, työttömyyskassojen varaan rakentunutta järjestelmää. Työmarkkinatuki puolestaan otettiin käyttöön 1990-luvun alun laman aikana, kun pitkäaikaistyöttömien määrä kasvoi rajusti. Työmarkkinatuen tarveharkinnan elementtejä on sittemmin poistettu, mikä on tehnyt kahden erillisen perustyöttömyysetuuden ylläpitämisen vaikeasti perusteltavaksi.

Esityksessä vahvistetaan palvelukontaktointia siten, että työnhakijan on määräajoin osallistuttava henkilökohtaisiin työnhakukeskusteluihin ja palvelutapaamisiin. Tätä voidaan pitää perusteltuna, sillä Suomen sosiaaliturvan ongelmakohtana on pitkät passiiviset rahaetusjaksot, joihin ei liity mahdollisuuksia tai velvoitteita osallistua palveluihin (Valtioneuvoston julkaisu 2023:26). Henkilökohtaisen palvelukontaktoinnin lisääminen pitkään työttömänä olleille on myös kannatettavaa ottaen huomioon toimeentulotukilain uudistuksen, jonka tarkoituksena on vahvistaa toimeentulotuen saajan velvollisuutta ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi.

Hallituksen esityksessä yleistuki olisi kestoltaan rajoittamaton, kuten nykyinen työmarkkinatuki. Työmarkkinatuen kahden vuoden enimmäiskesto poistettiin 1990-luvun lopulla, kun pitkäaikaistyöttömyys jäi pysyvästi korkealle tasolle laman jälkeen. Samalla ratkaisu määrittää kuitenkin yleistuen ja koko sosiaaliturvan tulevaisuuden rakenteen suuntaa: henkilö voi periaatteessa olla koko työikänsä työtön. Tämä ei sovi ongelmitta sosiaalivakuutusajatteluun, jossa työttömyys ymmärretään tilapäiseksi sosiaaliseksi riskiksi tai elämäntilanteeksi. Useimmissa verrokkimaissa pitkäaikaistyöttömät kuuluvat ensisijaisesti toimeentulotuen ja sosiaalityön piiriin, eivät työttömyysturvan.

Esityksessä todetaan, että peruspäivärahan ja työmarkkinatuen yhdistäminen on hallitusohjelmassa linjatun yleistukiudistuksen ensimmäinen vaihe. Hallitus on jo uudistanut sosiaaliturvaa yleistuen mallinsa mukaisesti poistamalla lapsikorotukset, aktiivikorotukset sekä suojaosat työmarkkinatuesta ja päivärahoista. Hallitusohjelman mukaan perusturvaa uudistetaan ja etuuksia yksinkertaistetaan

Sosiaaliturvakomitean välimietinnön (Valtioneuvoston julkaisuja 2023:26) suositukset ja selvitykset huomioiden.

Sosiaaliturvakomitea esitti välimietinnössään syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistämistä ja vaiheittaista yhdistämistä yhdeksi perusturvaetuudeksi ansioturva huomioiden. Komitea selvitti myös yhden perusturvaetuuden mallin tietopohjaa ja vaikutuksia ensimmäisellä kaudellaan (Sosiaaliturvakomitean julkaisuja 2023:1). Tämä työ tarjosi tietopohjan hallitusohjelmaan kirjatulle yleistukiuudistukselle.

Nyt käsillä oleva esitys peruspäivärahan ja työmarkkinatuen yhdistämisestä on johdonmukainen ensimmäinen askel kohti komitean esittämää yhden perusturvaetuuden mallia. Esitys muodostaa kehyksen, jonka varaan perusturvaetuuksien yhtenäistäminen voidaan jatkossa rakentaa.

Hallituksen esityksessä ei kuitenkaan mainita taustaselvityksiä tai suunnitelmia yleistuen seuraavista vaiheista. Tietopohja yleistuen ja yhden perusturvaetuuden jatkovalmistelulle on keskeinen seuraavien hallituskausien kannalta: mitä yleistuen seuraavat vaiheet ja mahdollinen yhden perusturvaetuuden malli tarkoittaisivat ansio- ja perusturvan kokonaisuudelle, sen rahoitukselle, työnteon kannustimille ja etuuden saajille.

Suomen lainvalmistelussa ja sosiaaliturvan kehittämisessä olisi yleisemminkin perusteltua vahvistaa pitkäjänteistä ja tutkimusperustaista tietopohjan tuottamista yli hallituskausien suurten rakenteellisten uudistusten tueksi. Sosiaaliturvakomitea asetettiin vahvistamaan sosiaaliturvan tietopohjaa ja tukemaan sen kehittämistä pitkäjänteisesti yli hallituskausien. Komitean erityisenä tehtävänä on tuottaa tarvittavat esiselvitykset, vaikutusarviot ja vaihtoehtoiset etenemismallit, joiden varaan tulevien hallitusten päätöksenteko voi rakentua.

Sosiaaliturvakomitean toisen kauden muutospäätöksessä (2023) sen tehtäväksi asetettiin yleistuen valmistelun seuranta. On tärkeää, että komitean työtä hyödynnetään myös yleistuen seuraavien vaiheiden tietopohjan tuottamisessa ja kehittämisessä yli hallituskausien.

Helsingissä 16.10.2025

Pasi Moisio

Tutkimusprofessori

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos